

Μνήμων

Τόμ. 12 (1989)



Χρήστος Λούκος, Η αντιπολίτευση κατά του
Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια, 1828-1831

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.447](https://doi.org/10.12681/mnimon.447)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ Ε. (1989). Χρήστος Λούκος, Η αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια, 1828-1831. *Μνήμων*, 12, 269-271. <https://doi.org/10.12681/mnimon.447>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Χρήστος Λούκος, *Ἡ ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια, 1828-1831*, Ἀθήνα, Θεμέλιο, 1988, 468 σ.

Ἡ βιβλιογραφία γιὰ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια εἶναι πλούσια. Ὡστόσο, πολλὲς ἀπὸ τὶς μελέτες ποὺ γράφτηκαν γι' αὐτὸν καὶ ἰδίως γιὰ τὸ ἔργο του ὡς Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας δὲ χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀμεροληψία καὶ ἐπαρκὴ ἐκμετάλλευση τῶν πηγῶν. Ἔτσι ὑπάρχει ἀκόμα εὐρύς χώρος γιὰ σχετικὴ ἔρευνα. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπίμαχα θέματα τοῦ χώρου αὐτοῦ ἔρχεται νὰ τὸ καλύψει μὲ ἐπιτυχία ἡ ἐργασία (διδακτορικὴ διατριβὴ) τοῦ κ. Χρήστου Λούκου μὲ τὸν τίτλο *Ἡ ἀντιπολίτευση κατὰ τοῦ Κυβερνήτη Ἰω. Καποδίστρια, 1828-1831*.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Λούκου στηρίζεται κυρίως σὲ πρωτογενεῖς πηγές, δημοσιευμένες καὶ ἀδημοσίευτες, ὅπως ἡ ἰδιωτικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Κυβερνήτη, τὰ δημόσια ἔγγραφα τῆς καποδιστριακῆς περιόδου, οἱ ἐκθέσεις τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, τὸ ἀρχεῖο Μαυροκορδάτου, ἰδιωτικὲς συλλογές, ὁ τύπος τῆς ἐποχῆς κ.ἄ. Οἱ σχετικὲς μὲ τὸ θέμα μελέτες δὲν ἀγνοήθηκαν ἀπὸ τὸ συγγραφέα, χρησιμοποιοῦνταν ὅμως μὲ τὴν ἐπιφύλαξη ποὺ δημιουργεῖ κατὰ περίπτωσιν ἡ τυχὸν ἰδεολογικὴ τους φόρτιση. Ἡ ἐξαντλητικὴ ἔρευνα ποὺ ἔγινε γιὰ τὴ σύνταξιν τῆς μελέτης αὐτῆς μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν πυκνὴν τεκμηρίωσιν (ὑποσημειώσεις), ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκτιθεμένων, ἀλλὰ συγχρόνως περιέχει καὶ πλῆθος πληροφοριῶν καὶ ἐνδείξεων γιὰ διερεύνησιν ποικίλων θεμάτων.

Ὁ σ. στὴν ἐνλόγων ἐργασία τοῦ ἐρευνᾶ ἀφενὸς τὶς ἰδεολογικὰς θέσεις καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Καποδίστρια, καὶ ἀφετέρου τὴν σύνθεσιν, τὰ κίνητρα, τοὺς στόχους καὶ τὴν δράσιν τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἡ ἐπικάλυψιν τῶν διαφορῶν συμβάντων, ὁ καθοριστικὸς ρόλος τῶν προσώπων καὶ ἡ πολυπλοκότης τῶν σχέσεων στὴ «μικρὴ διάρκειαν» τῆς τετραετίας 1828-1831 ὑπαγόρευσαν τὴ συγχρονικὴ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων. Τοῦτο ἐλαττώνει τὶς εὐκαιρίες γιὰ γενικεύσεις, παρέχει ὅμως τὴ δυνατότητα νὰ φανεῖ καθαρότερα ἢ δυναμικῆς τῶν παραγόντων Καποδίστριας-ἀντιπολίτευση στὴν ἐκάστοτε διαλεκτικὴν τοὺς σχέσιν.

Ὁ σ., ὕστερα ἀπὸ μιὰ σύντομην ἀναφορὰν στὴν κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ τὶς πολιτικὰς ἀντιθέσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21, καθὼς καὶ τὶς περιστάσεις ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Καποδίστρια ὡς Κυβερνήτη ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Τροιζήνας, ἀναλύει τὰ κυβερνητικὰ μέτρα καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ Καποδίστρια νὰ ἐγκα-

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

Ἡ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ
ΙΩ. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1831

ΘΕΜΕΛΙΟ

τιδρύνει ένιαίο συγκεντρωτικό κράτος. 'Επιχειρώντας νά προσδιορίσει τήν ιδεολογία τοῦ Καποδίστρια, ὁ σ. ἐπισημαίνει ὅτι «στή διαμόρφωσή της συνέβαλαν ἀποφασιστικά ἡ ἀριστοκρατική του καταγωγή, ἡ βαθιά θρησκευτικότητα του, ἡ ὑπηρεσία του στή ρωσική αὐλή, ἀλλά καί ἡ δυτική του παιδεία καί ἡ βαθύτατη γνωριμία τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων». Θά μπορούσε, παρατηρεῖ, νά θεωρηθεῖ ὁπαδὸς τῆς πεφωτισμένης δεσποτείας ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν παρέβλεπε τίς πραγματικότητες πού εἶχαν δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὴ Γαλλική 'Επανάσταση, οὔτε τὴν ἀνάγκη νά προσαρμοστεῖ τὸ κράτος σ' αὐτές, γιὰ νά ἐξασφαλίσαι τὴν κοινωνική ἰσορροπία. 'Ο σ. δὲ συμφωνεῖ μὲ ἐκείνους πού χαρακτηρίζουν τὸν Καποδίστρια φιλελεύθερο, μολοντὸι παραδέχεται ὅτι ὀρισμένες ἐνέργειές του εἶχαν φιλελεύθερο χαρακτήρα καί ὅτι στὸ κυβερνητικό του πρόγραμμα ὑπάρχουν ἀξιόλογα στοιχεῖα ἐκσυγχρονισμοῦ. «Φαίνεται», παρατηρεῖ, «ὅτι (ὁ Καποδίστριας) δὲν ἦταν ἀντίθετος πρὸς ἓνα σύστημα διακυβέρνησης πού σκόπευε στὴν προοδευτική χειραφέτηση τῶν μεσαίων στρωμάτων κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα μιᾶς πατερναλιστικῆς πολιτείας, καί ὅτι θεωροῦσε τὴ συνταγματική μοναρχία ὡς τὸ πολίτευμα ἐκεῖνο πού θά μπορούσε, χωρὶς μεγάλους κλυδωνισμούς, νά συζεύξει τίς παλιές μὲ τίς νέες κοινωνικὲς τάσεις. Τὴν καθιέρωση ὅμως καί τὸ βαθμὸ τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς διακυβέρνησης ἐξαρτοῦσε ἀπὸ τὴ δημιουργία τῶν κατάλληλων κοινωνικῶν ὄρων καί τὴν ἐπέκταση τῆς μόρφωσης». 'Ο σ. παίρνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θέση στὸ θέμα τῶν σχέσεων τοῦ Καποδίστρια μὲ τὴ Ρωσία, ἀπορρίπτοντας τὴν ἄποψη ὅτι ὑπῆρξε «τυφλὸ ὄργανο» τῆς δύναμης αὐτῆς. «'Οπου ὑπῆρξε προσέγγιση ἀπόψεων Καποδίστρια καί Ρωσίας», λέγει, «δὲν ὀφειλόταν σὲ σχέση ἐξάρτησης, ἀλλὰ σὲ ὁμοιότητα νοοτροπίας καί σὲ ταυτότητα συμφερόντων».

'Ενσχέσει μὲ τὴν ἀντιπολίτευση, ὁ σ. ἐπισημαίνει τὴν ἀνομοιογένειά της καί τὴ διαφοροποίησή της κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τετραετίας. Κύριος πυρήνας της ὑπῆρξαν ἀρχικὰ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, ὅπως οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καί οἱ Δελιγιανναῖοι, καθὼς καί ὀρισμένοι πολιτικοὶ καί διανοούμενοι. Οἱ πρόκριτοι αὐτοί, πού ἐξέφραζαν τὴ συντήρηση, εἶδαν τὸ συγκεντρωτικὸ καθεστῶς τοῦ Καποδίστρια ὡς ἀπειλὴ γιὰ τίς τοπικὲς τοὺς ἐπιρροές. Στὴν ἀντιπολίτευση, ὥστόσο, ἐντάχθηκαν σιγὰ σιγὰ καί ἄτομα ἢ ὁμάδες (Τρικυόπης, Μαυροκορδάτος, Πολυζωίδης, Φαρμακίδης, Κουντουριώτης, ἔμποροι τῆς 'Ερμούπολης, κ.ἄ.) μὲ προοδευτικὲς ιδέες πού εἶχαν νά ἀντιπροτείνουν ἓνα ἄλλο τρόπο ὀργάνωσης τοῦ κράτους κατὰ τὰ συνταγματικὰ πρότυπα στὶς προηγμένες εὐρωπαϊκὲς χώρες.

'Ο Καποδίστριας δὲν ἐπιχείρησε ἐποικοδομητικὸ διάλογο μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτά, πού θά μπορούσαν νά τὸν βοηθήσουν στὸ ἔργο του, ἀλλὰ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ σ., τήρησε ἀπέναντί τους στάση ἀρνητική καί κατέφυγε ἀκόμα καί σὲ ἀστυνομικὰ μέτρα ἢ διώξεις, πιστεύοντας ὅτι ἡ ἀντιπολίτευση ἦταν μιὰ ὁμάδα παραπλανημένων καί φιλόδοξων ἀτόμων, ἡ ὁποία μάλιστα κατευθυνόταν ἀπὸ ξένους παράγοντες.

'Η ἀντιπολίτευση ἐξάλλου δὲ μπόρεσε νά διακρίνει καί τίς θετικὲς πλευρὲς τῆς καποδιστριακῆς πολιτικῆς ἢ ὁποία, πίστευε, θά ἔθετε σὲ κίνδυνο τοὺς στόχους τῆς 'Επανάστασης. 'Ετσι τήρησε ἐπίσης στάση ἀρνητική, πού σιγὰ σιγὰ ὀδήγησε σὲ ρήξη (γεγονότα τοῦ Πόρου) καί τέλος στὴ δολοφονία τοῦ Κυβερνήτη.

Κατὰ τὴν ἐκτίμηση τοῦ σ., «ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια δὲν φαίνεται νά ἦταν ἀποτέλεσμα εὐρύτερης συνωμοσίας, στὴν ὁποία διευθυντικὸ ρόλο εἶχαν ξένοι παράγοντες ἢ ἡ ἡγεσία τῆς ἀντιπολίτευσης στὴν 'Υδρα, ἀλλὰ τὸ τελευταῖο ὄπλο πού διέθεταν τὰ πιὸ παραδοσιακὰ στοιχεῖα τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας γιὰ νά ὑπερασπίσουν τὴν ἄμεσα ἀπειλούμενη κοινωνική τους ὑπόσταση. 'Η συγκυρία ἔδωσε στὴν πράξη τοὺς διαφορετικὸ περιεχόμενο».

Ὁ ρόλος τῶν τριῶν δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, δὲν εἶναι χωρὶς σημασία σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς σχέσεις τοῦ Καποδίστρια μὲ τὴν ἀντιπολίτευση, δὲν ὑπῆρξε, ὥστόσο, κατὰ τὸ σ., παράγοντας ἀποφασιστικὸς γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς τελευταίας καὶ γενικότερα γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασης.

Μὲ ἐπίγνωση ὅτι ἡ πραγματικότητα εἶναι σύνθετη καὶ ὅτι θὰ ἦταν παραπλανητικὸ «νὰ ἀπομονώνεται κάποια πλευρὰ τῆς προσωπικότητας καὶ δράσης τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἢ τῶν ἀντιπάλων του καὶ νὰ γενικεύεται», ἐπιχειροῦνται στὸν Ἐπίλογο (σσ. 393-400) ὀρισμένες θεωρητικὲς προσεγγίσεις ποὺ στηρίζονται σὲ ὅσα προηγουμένως ἐκτέθηκαν ἀναλυτικά.

Συμπερασματικῶς πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι ὁ σ. προσπάθησε μὲ ἐξαντλητικὴ χρῆση τῶν πηγῶν νὰ κατανοήσῃ τὶς πραγματικότητες τῆς ἐξεταζόμενης περιόδου, δηλαδὴ τοὺς πολιτικούς, οἰκονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς συσχετισμοὺς στὰ ἐλεύθερα ἑλληνικὰ ἐδάφη τοῦ 1828-1831. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ παρακολούθησε μὲ ἐπιτυχία τὴν πολιτικὴν τοῦ Καποδίστρια καὶ τῆς ἀντιπολίτευσης ἐναντίον του. Μπόρεσε ἔτσι νὰ ἀποφύγῃ τοὺς ἀναχρονισμοὺς καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν πολυπλοκότητα τῶν φαινομένων. Οἱ θεωρητικὲς προσεγγίσεις —γενικεύσεις θεμιτοῦ βαθμοῦ— ποὺ ἐπιχειρεῖ στὸν Ἐπίλογο ἐπιτρέπουν κάποιες νέες ὑποθέσεις γιὰ τὶς στάσεις καὶ συμπεριφορὰς ἀτόμων καὶ ὁμάδων σὲ μία κρίσιμη περίοδο τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου, 13^{ος}-18^{ος} αιώνας, ἐκδ. Ιστορικό Αρχαίον/Εμπορικὴ Τράπεζα τῆς Ελλάδος, Αθήνα 1985, 414 σ.

«Μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε τὸ χρόνο στη διάρκεια τοῦ οὗοιου πραγματώνεται μια ὀρισμένη μορφή οικιστικῆς οργάνωσης τοῦ χώρου; Ὑπάρχει ολοκληρωμένη μορφή οικιστικῆς οργάνωσης; Ἀν ναι, ποιοι εἶναι ὁ τρόπος μετάβασης ἀπὸ τὴν μια μορφή στην ἄλλη; Καὶ οἱ οικιστές; Ποιες ἰδιαιτερότητες πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς φάσεις-τομές τῆς ἱστορίας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν οικισμῶν τῆς Πελοποννήσου;».

Ἐτσι συνοψίζει στὸν πρόλογό-του ὁ Βασίλης Παναγιωτόπουλος τὰ κεντρικὰ προβλήματα ποὺ ἐπιχείρησε νὰ ἀντιμετωπίσει, γιὰ νὰ συνεχίσει ἀμέσως μετὰ: «ἀλλὰ φοβάμαι ὅτι ὁ ἀναγνώστης δὲν θὰ βρεῖ πάντα ικανοποιητικὴ ἀπάντηση». Δὲν πρόκειται γιὰ σεμνότητα, παρὰ γιὰ ψυχραὶμη στάθμη: ὑποκειμενικὲς καὶ κυρίως ἀντικειμενικὲς δυσκολίες περιζώνουν τὸ θέμα

